

Годі й уявити собі май без того співака, його краси! І ночі ті наші весняні тихозорі утратили би весь свій чар, коли б світло їх тишини, скупаної в блідім сяєві місяця, не мережили дзвінки тони солов'їної пісні. Та, мабуть, весна заключила вічнотривалий договір з маленьким артистом, бо ледве завітає вона до нас, ледве першим легатом дуне нове життя в пробуджену природу, а ось уже і соловей почав свою пісеньку.

Прилітає з кінцем травня. Не голосить свого повороту з гарячої Африки, як крикливі ватаги гусей, бузків або журавлів, — ні, він прибув непоміченим тихим смерком без шумних оповісток, бо знає, що першим своїм співацьким виступом з'єднає собі гарячих поклонників. І ось одного ясного вечора в зеленім гаю над річками чи ставами почувся його величний гімн, перше вітання весни на рідній землиці. Що за сила тонів, за глибінь почуттів криється в маленькій гортані сірої непочесної пташини! Спершу квилить він тихим, несміливим голосом, немов пробує, настроює свій інструмент. Та заспів цей недовго триває, згодом могутніє й одушевляється співак, щоб у цілій повноті розвинути усю красу свого голосу... Сиплються короткі, відривисті звуки, немов вистріли в небо линучої мелодії — відтак переходить артист в якісь ніжні, омліваючі тони, то знов затягне високо, розсипається безкінечним цвірканням і урве в половині, продовжуючи лише стиха, немов втомився сам своєю піснею. Деякі учені любителі природи підслухали спів солов'я і зіставили його звуки, що подібні деколи на звуки мови людської...

Найрадше пересиджує соловей в низьких корчиках при землі далеко від гамору міського, від гудячої товпи, що не зрозуміла би його пісні. Він, як справжній артист, шукає широкого вільного простору, тихої ночі, бо лиш там може вповні його величавий спів розливатися. Зате чоловіка не страхається надто. Не показується йому вправді, але радий, коли хто пристане послухати його пісні, немов тішиться, що найшов любителя своїх тонів. Бо ж треба знати, що соловей свідомий краси свого голосу і не дасть будь-кому перевершити себе в артистизмі. Солов'ї ведуть за те

між собою справдішню боротьбу, сідаючи один над другим, щоби противника закричати...

На спів і музику людей соловей незвичайно чутливий. Оповідать, що, почувши раз молоду дівчину, що співала гарним голосом за фортепіано, влетів соловей до кімнати й, упокоєний тонами, біля ніг її загинув. Сила звуків убила його!..

З початком мая стелить гніздечко з сухого листя і моху, виложивши всередині м'яким пір'ям. Звичайно закладає його в густих корчах близько землі, в місцях, найменш доступних оку людини. Самичка кладе від 4 до 6 зелених яєчок, а коли вона їх висиджує, приспівує їй самчик на близькій дереві довгими ясними ночами. Не раз і сонце застане ще його, як, примруживши оченята, з тремтячої від звуків дрібної груді виливає цілу повінь величавих тонів. З кінцем червня соловей мовкне. Самичка є взірцевою матір'ю для своїх маленьких, а коли грозить їм яка небезпека, старається усіма способами звернути увагу на себе саму. Підлітає й опадає на землю з повислим крильцем, буцім-то зламаним, або сідає на дерево і співає, щоби лиш ворог її дорогу дівтору забув.

Соловей заслуговує на сердечну опіку людей і як артист-співак, і як пожиточний птах, бо нищить шкідливих комах. Народ сільський, що, живучи більше серед природи, підглянув не одну її тайну, помітив, що соловей не все з однаковим натхненням співає.

Причина цієї зміни лежить в стані повітря. Коли зараз звечора почне він свій концерт і тужливо лящить цілу ніч — то ворожать з цього довготривалу постійну погоду. Коли співає з перервами й аж під ранок оживляється в своїх звуках, кажуть, що сльота настане.

Соловей дуже необережний, а при тім цікавий, легко потрапляє в кігті своїх ворогів або в сильця, що їх заставляють деколи на нього пташники. В неволі прив'язується не раз живо до чоловіка і співає, та пісня ся не рівня тій, що дзвенить на вільнім просторі, тій, що її слухає

зористе небо, зелені гаї і ріки прозорі! Ся піснь — піснь неволі, сумна, уривиста, наче та думка в'язня, що, відбившись об мури темниці, назад глухим гомоном повертає в грудь невільника. Лиш піснь на свободі справжньою є піснею!

Тому кожний щирий друг живої природи повинен берегти свободу солов'їв і перестерігати, щоби пуста дітвора не нищила їм гнізда, а їх не неволила.

Народ наш сердечно любить солов'я, у багатьох піснях згадує його, а навіть вдалині від рідного краю не забуває про цього народного співака, — видно це з цієї загальнозвісної пісеньки, що не раз розважала наших земляків поміж чужими людьми, котру і ви, діти, певно, чули:

...Соловію маленький! Маєш голос тоненький,

...Заспівай же ти мені, бо в чужій я стороні...

Як непомічено прибув соловей до нас, так і тихцем одного літнього вечора покинув. В останні дні серпня пускається в подорож, летить самотно звичайно смерком, відпочиваючи часто, поки аж залине під погідне небо африканського підсоння.